

X

χαζομάρα (α): πασσαλιπέ, ο
Συνών. παλοκανιπέ = παλαβομάρα.

Αντίθ. μπουτζανγκλιπέ = εξυπνάδα.

χαζομάρα (β): ντιλιπέ, ο (κυριολ. τρέλα)

π.χ. τε κεράς ντιλιμάτα; = να κάνουμε χαζομάρες; (φράση που λένε τα παιδιά παίζοντας).

χαζός (επίθ.): πασσαλό,-ί

π.χ. πασσαλέα! νι τζανές σο ικλέλ α(ν)ντάρ κο μούι = χαζέ! δεν ξέρεις τι βγαίνει απ' το στόμα σου (δηλ. τι λες).

Συνών. παλοκάν = παλαβός, ντιλό = τρελός.

Αντίθ. μπουτζανγκλό = έξυπνος, πολύξερος.

χαζοχαρούμενος (επίθ.):

σσαπσσάλι, -κα (σ.α. κουτός)

π.χ. σαντέ ασάλ ο σσαπσσάλι = μόνο γελάει ο χαζοχαρούμενος.

Συνών. λοκέ-γκογκιάκο = ελαφρόμυαλος.

Αντίθ. πφρινό = πονηρός, έξυπνος, μπουτζανγκλό = πολύξερος, έξυπνος.

χαϊδεύω (μετβ. ρ.): σεβίαβ (κυριολ. αγαπάω)

π.χ. σεβντί πε ρομνάκε μπαλά ντα γκελόταρ = χάιδεψε τα μαλλιά της γυναίκας του κι έφυγε.

χαιρετίζω (μετβ. ρ.): σελάμο-νταβ (= χαιρέτισμα δίνω)

π.χ. σο ντικχλά μαν, ντιά μαν σελάμο = μόλις με είδε, με χαιρέτισε.

χαιρέτισμα: σελάμο, ο

π.χ. σίτουτ σελάμορα κατάρ κο πφαλ ντα κατάρ κι μπιμπί = έχεις χαιρέτισματα από τον αδελφό σου και τη θεία σου, μπιτσαλντέ τουμένγκε σελάμορα = σας έστειλαν χαιρέτισματα.

χαϊρι: αήρι, ο

π.χ. (κατάρα) αήρι, προκοπία τε νά ντικχές ιτσ = χαϊρι, προκοπή να μη δεις καθόλου.

Συνών. προκοπία = προκοπή.

χαϊρλίδικος (επίρρ.): αηρλίκο, -ίκα.

χαίρομαι (αμετβ. και μετβ. ρ.): σεβνίαβ

π.χ. νά σεβίν γκαντικίν μπουτ· άτσι τε ντικχάς σο κα κερντόλ = μη χαιρέσαι τόσο πολύ· στάσου (περίμενε) να δούμε τι θα γίνει.

Αντίθ. καϊρι-ντάμαν και καϊρι-κεράβ = στεναχωριέμαι.

χαίτη (αλόγου): γκρίβα, η.

χαλάζι: τολία και κουκουντί, η

π.χ. (φράση) κατάρ ο μπρουσσούμ κάι τολία γκελάμ = από τη βροχή στο χαλάζι πήγαμε (δηλ. απ' το κακό στο χειρότερο).

(υποκ.) τολίσα, η.

χαλάλι (επίρρ.): ελάλι

π.χ. ελάλι τε αβέλ ο λατσχιπέ κάι κερντόμ λέσκε = χαλάλι να είναι το καλό που του έκανα, ελάλι ε παρέ κάι λια· μι μπουκί κερντιλί = χαλάλι τα λεφτά που πήρε· η δουλειά μου έγινε.

Αντίθ. αράμο = χαράμι.

χαλαλίζω (μετβ. ρ.): ελάλι-κεράβ (= χαλάλι κάνω)

π.χ. ελάλι-κερντόμ λέσκε ε παρέ κάι ντιόμας λε = του χαλάλισα τα λεφτά που του είχα δώσει (δηλ. δε τα θέλω πίσω).

χάλασμα: μουσαριπέ και μποζμάκο, ο

Συνών. αραντιπέ = φθορά,

χάλασμα.

Αντίθ. κεριπέ = φτιάξιμο, πράξη, δημιουργία.

χαλασμένος (μτχ.): μουσαρντό,-ί και (άκλ. επίθ.) μποζούκι
π.χ. μουσαρντό σι ο χαπέ = χαλασμένο είναι το φαγητό, μποζούκι σι ο τομαφίλι = χαλασμένο είναι το αυτοκίνητο.

Συνών. αρανό = φθαρμένος, χαλασμένος.

Αντίθ. κερντό = φτιαγμένος, γινωμένος.

χαλβαδοποιός: αλβατζίο, ο.

χαλβάς: άβλαβα, η

π.χ. τε κινές μανγκέ αλβάβα = να μου αγοράσεις χαλβά, (φράση) καγιά μπουκί αβέλ μανγκέ αλβάβα = αυτή η δουλειά μου έρχεται χαλβάς (δηλ. μου είναι πολύ εύκολη να την κάνω, δεν με δυσκολεύει καθόλου).

(υποκ.) αλβαβίσα, η.

χάλι: άλι, ο

π.χ. κο άλι νι ντικχές, μαν πρασάς = το χάλι σου δεν βλέπεις, εμένα κοροϊδεύεις, σο κα κερντόλ κο άλι; = τι θα γίνει το χάλι σου;

χαλί: αλία, η

π.χ. κάταρ κι(ν)ντάν καγιά αλία; = από πού αγόρασες αυτό το χαλί;

Συνών. κιλίμι = κιλίμο, χαλί.

χάλια (επίρρ.): χάλια

π.χ. κερντιλόμ χάλια = έγινα χάλια.

χαλίκι: τσακύλι, ο

π.χ. κάνα κα αταβές ο τσακύλι; = πότε θα φέρεις το χαλίκι;

χαλινάρι: αμούτο και χαμούτο, ο.

χαλκαδάκι: αλκαβίσα, η (σ.α. κουλουράκι).

χαλκάς: αλκάβα, η

π.χ. βο τε κερέλα καλέ κάι πφε(ν)ντά τουκέ, με α(ν)ντό μο νακ αλκάβα κα νακχαβάβ = αυτός άμα κάνει αυτό που σου είπε, εγώ στη μύτη μου χαλκά θα περάσω (δηλ. δεν πιστεύω να τηρήσει την υπόσχεση που σου έδωσε) (αλκάβα σ.α. κουλούρι, βλ. και κουλούρι).

χαλκός: χάρκουμα, η

χαλώ (μετβ. ρ.): μουσαράβ και μποζίαβ

π.χ. μουσάρ μανγκέ ο μιλάνγκο κέρλε σσελένγκορα = χάλασέ μου το χιλιάρικο σε κατοστάρικα, του γκελάν τε κερές λε, αμά νταά μπουτ μποζντούν νε = εσύ πήγες να το φτιάξεις, αλλά πιο πολύ το χάλασες.

Συνών. αραβάβ = φθείρω, χαλώ μετβ.

Αντίθ. κεράβ = φτιάχνω, κάνω, πράττω, δημιουργώ.

χαλώ (αμετβ. ρ.): μουσάρντιαβ

π.χ. ο χαπέ μουσάρντιλο = το φαγητό χάλασε (δηλ. ξίτισε).

Συνών. αράντιαβ = φθείρομαι.

Αντίθ. κερντιάβ = γίνομαι, φτιάχνομαι.

χαλώ (ενεργ. διαμ. ρ.):

μουσαρνταράβ (= βάζω να χαλάσει-ουν)

π.χ. κα μουσαρνταράβ λεστέ ο κεμέσι = θα τον βάλω να χαλάσει το κοτέτσι.

χαμάμι: αμάμο, ο

π.χ. αμάμο κερντιλό ο κχερ κατάρ ο τατιπέ = χαμάμι έγινε το σπίτι από τη ζέστη.

χαμένος (μτχ.): χασαρντό,-ί (σ.α. εξαφανισμένος)

π.χ. κάι σάνας χασαρντό γκαντιμπόρ γκιβέ; = πού ήσουν χαμένος τόσες μέρες; χασαρντό σι καβά κατάρ πι γκογκί = χαμένος είναι αυτός από το μυαλό του (δηλ. είναι ελαφρόμυαλος)

Αντίθ. ρακχαντό = ευρημένος, εντοπισμένος.

χαμηλά (επίρρ.): χαρνέστε

Αντίθ. ουτσέστε = ψηλά.

χαμηλός (επίθ.): χαρνό,-ί

π.χ. μπουτ χαρνό σι ο ταβάνο = πολύ χαμηλό είναι το ταβάνι.

(βλ. και κοντός)

Αντίθ. ουτσό = ψηλός.

χαμηλούτσικος (επίθ.): χαρνορό,-ί
(βλ. και κοντούλης)

Αντίθ. ουτσορό = ψηλούτσικος.

χαμήλωμα: χαρναριπέ, ο
(βλ. και κόντεμα)

Αντίθ. ουτσιπέ = ύψωμα, ύψος.

χαμηλώνω (μετβ. ρ.): χαρναράβ
(βλ. και κονταίνω (μετβ.))

Συνών. φουλαράβ = κατεβάζω, ξεφορτώνω, ξεφουσκώνω (μετβ.).

Αντίθ. ουτσαράβ = ψηλώνω (μετβ.).

χαμηλώνω (αμετβ. ρ.): χαρνιαβ
(βλ. και κονταίνω (αμετβ.)).

χαμηλώνω (επιτατ. μετβ. ρ. και ενεργ. διαμ. ρ.): χαρνανταράβ

π.χ. χαρνανταράβ ο πα(ν)τόλι = χαμηλώνω το παντελόκι, κα χαρνανταράβ λατέ ο φουστάνο = θα την βάλω να χαμηλώσει το φουστάνι.

χαμηλώζ: (βλ. χαμηλά).

χαμογελαστός (επίθ.): ασαη(ν)ντό
(= γελαστός)

π.χ. ασαη(ν)ντό μουί = χαμογελαστό πρόσωπο.

(βλ. και γελαστός).

χαμόγελο: ασαηπέ, ο (= γέλιο).

χαμογελώ (αμετβ. και μετβ. ρ.): ασάβ (= γελώ)

π.χ. ασαϊά μανγκέ ταλά ουσσά = μου χαμογέλασε κάτω από τα χείλη.
(βλ. και γελώ).

χαμόδεντρο: χαρνό-κοπάτσι (= χαμηλό δέντρο) και χαρνό-κάβακο, ο (= χαμηλό δέντρο).

χαμολούλουδο: χαρνί-λουλουγκί, η (= χαμηλό λουλούδι).

χαμομηλιά: (βλ. χαμομήλι).

χαμομήλι: χαμομίλι, ο

π.χ. κερντόμ τουκέ χαμομίλι τε πες = σου έφτιαξα χαμομήλι να πιεις.

χαμομηλόλαδο: χαμομιλέσκο-κχιλ, ο.

χαμούρα: χαντζαντί, η

π.χ. τζανές σο χαντζαντί σι καγιά!
= ξέρεις τι χαμούρα είναι αυτή!

Συνών. λουμπνί = πόρνη.

χαμούρης: χαντζαντό, ο

Συνών. λουμπνό = πρόστυχος.

χάνομαι (αμετβ. ρ.): χασάρντιαβ
π.χ. ιν τζανές ε ντρομά, κα

χασάρντος = δεν ξέρεις τους δρόμους, θα χαθείς, (στίχος από ποίημα του Γ. Αλεξίου «ε λατσχέ-γκένγκε (= οι καλόψυχοι):

χασάρντον ε λατσχέ-γκένγκε μπι τε ακχιαρέν = χάνονται οι καλόψυχοι χωρίς να το καταλάβουν.

Αντίθ. ρακχάντιαβ και αρακχί(ν)ντιαβ = βρίσκομαι.

χαντάκι: ε(ν)ντέκο, ο

π.χ. πουταράβ ε(ν)ντέκο, για τε νακχέλ ο παϊ = ανοίγω χαντάκι, για να περάσει το νερό (ε(ν)ντέκο σ.α. λακκούβα).

χάντρα: κλεί, ο

π.χ. τχο οπρά χουρντό εκ κλεί τε να λελ-γιακχά = βάλε πάνω στο παιδί μια χάντρα να μη ματιάζεται. (πληθ. κλεά, ε = χάντρες, οι (σ.α. κομπολόι)).

χαντρίτσα: κλειορό, ο (προφ. με συνίζηση ιο).

χάνω (αμετβ. και μετβ. ρ.):

χασαράβ

π.χ. χασαρντόμ με νατάρα = έχασα τα κλειδιά μου, σο τζας τε κερές; χασαρντάν κι γκογκί; = τι πας να κάνεις; έχασες το μυαλό σου;, ε τομαφιλέσκι μακίνα χασαρέλ κχιλά = η μηχανή του αυτοκινήτου χάνει λάδια. (χασαράβ σ.α. εξαφανίζω, π.χ. χασάρ η πούσκα κατάρ, ε σσεραλέ αβέν = εξαφάνισε το όπλο από 'δω, οι αστυνομικοί έρχονται).

Αντίθ. ρακχαβάβ και αρακχάβ = βρίσκω, εντοπίζω.

χάνω (τα) (αμετβ. ρ.): χασαράμαν
(= χάνω τον εαυτό μου)

π.χ. τε μουκέλα τουτ κι ρομνί, κα χασαρέστουτ = αν σε παρατήσει η γυναίκα σου, θα τα χάσεις,

χασαρντάπες καβά, ντιλάιλο = τα
 'χασε αυτός τρελάθηκε,
 χασαρντά(ν)τουτ; σο τζας τε κερές;
 = τα 'χασες; τι πας να κάνεις;
 Συνών. ντιλάαβ και ντιλάβαβ =
 τρελαίνομαι.

χάπι: άπο, ο

π.χ. πιλάν κο άπο; = ήπιες το χάπι
 σου;, μπισταρντόμ τε λαβ με άπορα
 = ξέχασα να πάρω τα χάπια μου.

χαρά (α): σεβινμέκο, ο (σ.α.

χαρμοσύνη)

π.χ. ιν τζανάβ σο τε πφενάβ κατάρ
 μο σεβινμέκο = δεν ξέρω τι να πω
 από τη χαρά μου.

Αντίθ. καϋρι = στενοχώρια.

χαρά (β): σσε(ν)νίκο, ο (σ.α.
 γλέντι).

χαράδρα: ντεράβα, η

π.χ. μπαρί ντεράβα σι ανγκλά
 αμέ(ν)ντε = μεγάλη χαράδρα
 υπάρχει μπροστά μας.

χάραμα: γκιβεσαηπέ, ο.

χαράμι: αράμο, ο

π.χ. αράμο τε αβέλ τουκέ ο
 λατσχιπέ κάι κερντόμ τούκε =
 χαράμι να σου έρθει το καλό που
 σου έκανα.

Αντίθ. ελάλι = χαλάλι.

χαραμίζομαι (αμετβ. ρ.):

χαραμισάαβ

π.χ. σο ατσχές κατέ ντα τζάμπα
 χαραμισάας, άβ μάνσα τε ντικχές
 παρνό γκιέ = τι μένεις εδώ κι άδικα
 χαραμίζεσαι, έλα μαζί μου να δεις
 άσπρη μέρα.

χαραμίζω (μετβ. ρ.): χαραμισαράβ

π.χ. χαραμισαρντέμ σα μο τερνιπέ
 πασσά καβά ματό ρομ = χαράμισα
 όλα τα νιάτα μου κοντά σ' αυτόν
 τον μέθυσο άνδρα.

χαραμισμένος (μτχ.):

χαραμισαρντό, -ί.

χαραμοφάης: αζϋρτζίο, ο

π.χ. νι τζαλ τε κερέλ μπουκί ο
 αζϋρτζίο = δεν πηγαίνει να
 δουλέψει ο χαραμοφάης.

*Συνών. κχα(ν)ντινό = τεμπέλης,
 βρομιάρης.*

χαραμοφάισσα: αζϋρτζϋκα, η

*Συνών. κχα(ν)ντινί = τεμπέλα,
 βρομιάρα.*

χάρη: (βλ. χατίρι).

χαρίζω (μετβ. ρ.): χαρισαράβ και
 χάρισι-κεράβ (κεράβ=κάνω)

π.χ. χαρισαρντάς λακέ γεκ
 γκαλμπενέσκι ανγκρουσνί = της
 χάρισε ένα χρυσό δαχτυλίδι, ντα εκ
 φαρέ τε κερέςα καλέ, ιν κα κεράβ
 λε τούκε χάρισι = αν το ξανακάνεις
 αυτό, δε θα σου το χαρίσω (δηλ. θα
 σε δείρω, θα σε τιμωρήσω).

**χαριτωμένος (για πρόσωπο) (άκλ.
 επίθ.):** τοάπι

π.χ. μπουτ τοάπι σι ε χουρντέσκο
 μουϊορό = πολύ χαριτωμένο είναι
 του μωρού το προσωπάκι.

χαρμοσύνη: (βλ. χαρά (α)).

χαρμόσυνος (επίθ.):

σεβι(ν)τιρμεκέσκο, -ι

π.χ. σεβι(ν)τιρμεκέσκο αμπέρι =
 χαρμόσυνη είδηση.

χαροποίηση: σεβι(ν)τιρμέκο, ο.

χαροποιός: (βλ. χαρμόσυνος).

χαροποιώ (μετβ. ρ.): σεβι(ν)τιρίαβ

π.χ. σεβι(ν)τιρντί μαν καβά αμπέρι
 κάι λιόμ = με χαροποίησε αυτή η
 είδηση που πήρα, σεβι(ν)τιρντίν
 αμαρέ ντουσμανέν = χαροποίησες
 τους εχθρούς μας, σεβι(ν)τιρντί
 μά(ν)ντα ο Ντελ = χαροποίησε κι
 εμένα ο Θεός.

χαρούμενος (ακλ. επίθ.): σσένι

π.χ. μπουτ σσένι ντικχάβ τουτ
 αβγκιέ, σο κερντιλό; = πολύ
 χαρούμενο σε βλέπω σήμερα, τι
 έγινε;

Συνών. κεφλίο = κεφάτος.

Αντίθ. καϋρλίο = στενοχωρημένος.

χαρταετός: λάιλαβα, η.

χαρτάκι: λιλορό, ο.

χάρτης: αρέτα, η και χάρτι, ο
π.χ. ντασικανί αρέτα = ελληνικός
χάρτης, εβροπάκι αρέτα =
ευρωπαϊκός χάρτης.

χαρτί: λιλ, ο

π.χ. κον πφαραντά καβά λιλ; =
ποιος έσκισε αυτό το χαρτί;, τζας τε
κχελάς λιλά και καβενάβα = πάμε
να παίξουμε χαρτιά στο καφενείο,
αβιλό μανγκέ ο λιλ τε τζαβ ασκέρι
= μου ήρθε το χαρτί να πάω
στρατιώτης.

χάρτινος (επίθ.): λιλέσκο, -ι.

χαρτομάντιλο: χαρτομά(ν)ντιλο, ο
π.χ. ντε μαν εκ χαρτομά(ν)ντιλο, τε
κοσάμαν = δώσ' μου ένα
χαρτομάντιλο, να σκουπιστώ.

χαρτονένιος (επίθ.): χαρτονέσκο, -ι
π.χ. χαρντονέσκι κουτία =
χαρτονένιο κουτί.

χαρτόνι: χαρτόνι, ο π.χ. νά τσχου ο
χαρτόνι, ντε λε μά(ν)ντε = μη το
πετάς το χαρτόνι, δώστο σε μένα.

χαρτονομίσματα: λιλένγκε-παρέ,
λιλένγκε-παρές και λιλένγκε-λοβέ,
ε (= χάρτινα χρήματα).

χαρτοπαίγνιο: λιλένγκο-κχελιπέ, ο
(= χαρτοπαίξιμο*).

χαρτοπαίζω (αμετβ. ρ.): λιλά-
κχελάβ

π.χ. λιλά-κχελέλ και καβενάβα =
χαρτοπαίζει στο καφενείο.

χαρτόσημο: (βλ. γραμματόσημο).

χασικλής: χασικκλίο, ο (χασικλού,
η = χασικκλίκα, η).

χάσιμο: χασαριπέ, ο

(σ.α. απώλεια, εξαφάνιση, χαμός,
χασούρα)

*Αντίθ. ρακχαηπέ και αρακχιπέ =
εύρεση.*

χασίς: χασίσι, ασσίσι, καλό και
καλαρντό, ο (καλό κυριολ. μαύρος,
καλαρντό κυριολ. μαυρισμένος)

π.χ. καλαρντό μπικνέλ καβά =
χασίσι πουλάει αυτός.

χασμουρημένος (μτχ.):

χασισαρντό, -ί.

χασμουρητό: χασισαριπέ, ο.

χασμουριέμαι (αμετβ. ρ.):

χασισαράβ

π.χ. χασισαρέλ, λι(ν)ντράιλο =
χασμουριέται, νύσταξε, γιακχά-ντιέ
ε χουρντέ, σα χασισαρέλ = το
μάτιασαν το μωρό, συνέχεια
χασμουριέται.

χασούρα: (βλ. χάσιμο).

χαστούκι: πάλμα, η

π.χ. ούτε εκ πάλμα νι χαλά τζι
ακανά κατάρ πο ντατ = ούτε ένα
χαστούκι δεν έφαγε μέχρι τώρα από
τον πατέρα του.

(βλ. και σκαμπίλι, παλάμη).

χαστουκίζω: (βλ. σκαμπιλίζω).

χαστούκισμα: (βλ. ράπισμα).

χατίρι: ατύρι, ο

π.χ. νι μανγκάβ τε πφαγκάβ κο
ατύρι = δεν θέλω να σπάσω
(χαλάσω) το χατίρι σου.

χατιρικώς (επίρρ.): ατύρέσκε (=
για χατίρι)

π.χ. ατύρέσκε γκελόμ και λεσκό
μπιάβ = χατιρικώς πήγα στο γάμο
του.

χέζομαι (αμετβ. ρ.): χϋνάμαν.

χέζω (αμετβ. και μετβ. ρ.): χϋνάβ.

χειλάκι: ουσστορό και βουσστορό,
ο

π.χ. ε χουρντέσκε ουσστορά = τα
χειλάκια του μωρού.

χειλαράς: μπαρέ-ουσστένγκο, ο
(κατά λέξη μεγαλοχειλάς*).

χειλαρού: μπαρέ-ουσστένγκι, η
(κατά λέξη μεγαλοχειλού*).

χείλι: ουςς και βουςς, ο

π.χ. σίτουτ σσουκάρ ουσστά =
έχεις ωραία χείλη.

χειμερινός (επίθ.): γιβε(ν)ντέσκο,-ί
π.χ. γιβε(ν)ντέσκε πατέ = χειμερινά
ρούχα.

Αντίθ. μιλαέσκο = καλοκαιρινός.

χειμώνας: γιβέ(ν)ντ, γιβέ(ν)τ, ιβέ(ν)ντ και ιβέ(ν)τ, ο
π.χ. αβιλό ο γιβέ(ν)τ = ήρθε ο χειμώνας.

Αντίθ. μιλάι = καλοκαίρι.

χειμώνας: κῦσσι, ο

Αντίθ. γιάζι = καλοκαίρι.

χειμωνιάζει (αμετβ. απρόσ. ρ.): γιβε(ν)ντισάολ, ιβε(ν)ντισάολ και γιβέ(ν)τ-αβέλ (= χειμώνας έρχεται).

Αντίθ. μιλάι-αβέλ (= καλοκαίρι έρχεται), καλοκαιριάζει.

χειμώνιασμα: γιβε(ν)ντιπέ, ο.

χειμωνιάτικος: (βλ. χειμερινός).

χειραψία: βας-ντιπέ, ο (= χέρι δόσιμο).

χειριδοτός (άκλ. επίθ.): μπαϊένσα (= με μανίκια) (προφ. με συνίζηση ιε)

π.χ. μπαϊένσα ρόκλια = χειριδωτό φόρεμα.

Αντίθ. μιμπαιένγκο = αμάνικος.

χειροκρότημα: βαστένγκο-τσαλαηπέ, ο (= χεριών χτύπημα)

χειροκροτώ (μετβ. ρ.): βαστά-τσαλαβάβ (= χέρια χτυπώ)

π.χ. σάορε πε βαστά-τσαλαντέ λέσκε = όλοι τον χειροκρότησαν. (βας: το τμήμα του χεριού από τον καρπό ως τις άκρες των δαχτύλων, βλ. και χέρι).

χειρομαντία: ντορικεριπέ, ο.

χειρομαντώ* (μετβ. ρ.):

ντορικεράβ

χειρονομία: χιρονομία, η

π.χ. σσαγκάβα, σσαγκάβα, αμά χιρονομία οπρά μά(ν)ντε νι μανγκάβ = αστεία, αστεία, αλλά χειρονομία πάνω μου δε θέλω, νι κα μπιστράβ καγιά χιρονομία κάι κερντάν μάνγκε = δεν θα ξεχάσω αυτήν τη χειρονομία (την καλή πράξη) που μου έκανες.

χειροπέδες (οι): μιπλεκτσία, ε και χιροπέδες, ε.

χειρότερα (επίρρ.): χιρότερα

π.χ. χιρότερα κερντιλό ακανά, ούτε πε τσανγκά νασστί βάζντελ = χειρότερα έγινε τώρα, ούτε τα πόδια του δεν μπορεί να σηκώσει.

Αντίθ. νταάλατσχο = καλύτερα, καλύτερος.

χειρότερος (επίθ.): χιρότερος, -ι

π.χ. χιρότερος τούσαρ σι καβά = χειρότερος από σένα είναι αυτός.

Αντίθ. νταάλατσχο = καλύτερος, καλύτερα.

χειροτερεύω (μετβ. ρ.): χιρότερα-κεράβ (= χειρότερα κάνω)

Αντίθ. λατσχαράβ = καλύτερεύω μετβ., βελτιώνω.

χειροτερεύω (αμετβ. ρ.): χιρότερα-κερντιάβ (= χειρότερα γίνομαι).

Αντίθ. λατσχάρντιαβ = καλύτερεύω αμετβ., βελτιώνομαι.

χειρόφρενο: χιρόφρενο, ο.

π.χ. σϋρντάν ο χιρόφρενο; = τράβηξες το χειρόφρενο;

χελιδόνι: γκϋρλαντζϋκο, ο.

χελώνα: ζζάνμπα, η (σ.α. βάτραχος).

χελωνάκι: ζζανμπορί, και ζζανμπίσα, η (σ.α. βατραχάκι).

χελωνίσσιος: (βλ. χελωνοειδής).

χελωνοειδής (επίθ.): ζζανμπάκο, -ι (σ.α. βατραχοειδής, ζζάνμπα = χελώνα, βάτραχος).

χελωνοκαύκαλο: ζζανμπάκο-κόκαλο, ο (= χελώνας κόκαλο).

χένα: κϋνάβα, η

π.χ. μακχλά πε μπαλά κϋνάβα = έβαψε τα μαλλιά της χένα.

(υποκ.) κϋναβίσα, η.

χεράκι: βαστορό, ο

π.χ. τχο τούντα εκ βαστορό = βάλε κι εσύ ένα χεράκι (δηλ. βοήθα λίγο).

χέρι: βας, ο και κούι, η

(βας: από τον καρπό ως τις άκρες των δαχτύλων)

(κούι: από τον ώμο ως τον καρπό)

π.χ. σο κερντιλό, κερντιλό, ντεν ακανά τουμαρέ βαστά = ό,τι έγινε, έγινε, δώστε τώρα τα χέρια σας, χαλάβ κε βαστά ντα άβ τε χας = πλύνε τα χέρια σου κι έλα να φας, ντουκχάλ μο βασ = πονάει το χέρι μου, πελό κατάρ μοτόρι ντα πφαγκιλί λεσκή κούι = έπεσε από το μηχανάκι κι έσπασε το χέρι του.

χερούκλα: μπαρό-βας, ο και μπαρί-κούι, η (= μεγάλο χέρι).

χερσαίος (επίθ.): πφουϊάκο, -ι (προφ. με συνίζηση ια) (σ.α. γήινος)
Αντίθ. ντενιζέσκο = θαλασσινός, θαλάσσιος.

χέσιμο: χϋνιπέ, ο.

χεσμένος: (βλ. χέστης.).

χέστης (μτχ. ως επίθ.): χϋ(ν)ντό,-ί π.χ. μπουτ χϋ(ν)ντό σαν, τρασσανέα! = πολύ χέστης είσαι, φοβιτσιάρη!

(χϋ(ν)ντό σ.α. χεσμένος, π.χ.

χϋ(ν)ντό σι ο χουρντό = χεσμένο είναι το μωρό).

χήνα: παπίν, η (= πάπια).

χηρεία: πφιβλιπέ, ο.

χηρεύω (αμετβ. ρ.): πφιβλιάβ π.χ. πφιβλιλί α(ν)ντό πο τερνιπέ = χήρεψε στα νιάτα της.

χήρος: πφιβλό, ο.

χήρα: πφιβλί, η (πφιβλί σ.α. ξεπαρθενιασμένη).

χθες (επίρρ.): ιρακί και αρακί π.χ. ιρακί αβιλόμ = χθες ήρθα (από χθες = ιρακι(τ)τάν), ιρακι(τ)τάν σι κατέ = από χθες είναι εδώ.

Αντίθ. αβγκιέ και αγκιές = σήμερα, τχάρα και τχειάρα = αύριο.

χθεσινός (επίθ.): ιρακιτνό,-ί και αρακιτνό,-ί

π.χ. ιρακιτνό σι ο μαρνό = χθεσινό είναι το ψωμί.

Αντίθ. αβγκιτνό = σημερινός, τχαρικνό = αυριανός.

χίλια (αριθμ.): μίλια.

χιλιάζω (μετβ. ρ.): μίλια-κεράβ (= χίλια κάνω).

χιλιάζω (αμετβ. ρ.): μίλια-κερντιάβ (= χίλια γίνομαι).

χιλιάρικο: μιλάνγκο και μιλιάνγκο, ο

π.χ. ντιά μαν εκ μιλάνγκο = μου 'δωσε ένα χιλιάρικο.

χιλιετής: (βλ. χιλιόχρονος).

χιλιόμετρο: χιλιόμετρο, ο

π.χ. καζόμ χιλιόμετρα κερντάν τζι ακανά ε τομαφιλέσα; = πόσα χιλιόμετρα έκανες μέχρι τώρα με το αυτοκίνητο;

χιλιόχρονος (επίθ.): μίλια-μπροσσένγκο, -ι

και μίλια-μπρεσσένγκο, -ι.

χιονάκι: γιβορό, ο.

χιονένιος (επίθ.): γιβέσκο,-ι.

χιόνι: γιβ, ο

π.χ. καβά μπρος νι ντικχλάμ γιβ = φέτος δεν είδαμε χιόνι.

χιονίζει (αμετβ. απρόσ. ρ.): γιβ-ντελ (=χιόνι δίνει)

π.χ. γιβ-ντελ ντα βουραντάν γκαντικίν τφουλέ πατέ; = χιονίζει και φόρεσες τόσο χοντρά ρούχα; **χιονισμένος (επίθ.):** γιβαλό,-ί

π.χ. γιβαλέ μπαλκία = χιονισμένα βουνά.

Αντίθ. μπιγιβαλό = αχιόνιστος.

χιονόnero: γιβέσκο-παϊ και γιβέσκο-πάι, ο.

χιονοπόλεμος: γιβέσκι-τσινγκάρ, η π.χ. ε χουρντέ κχελέν γιβέσκι τσινγκάρ = τα παιδιά παίζουν χιονοπόλεμο.

χλευάζω: (βλ. περιπαίζω).

χλευασμός: (βλ. περίπαιγμα).

χλιαρός (άκλ. επίθ.): λϋτζατζϋκι π.χ. λϋτζατζϋκι σι ο παϊ = χλιαρό είναι το νερό.

χλοερός (επίθ.): τσαραλό,-ί π.χ. τσαραλό τχαν = χλοερός τόπος.

χλόη: γεσσι(λ)λίκιο, ο (=πρασινάδα, γεσσίλι = πράσινος).

χνούδι: σικνό-μπαλ, ο (= μικρό μαλλί, μικρή τρίχα).

χνουδιάζω (αμετβ. ρ.): σικνέ-μπαλά-ικαλάβ (= μικρά μαλλιά, μικρές τρίχες βγάζω)

π.χ. κλιλέ λεσκέ κάι λεσκέ τσαμά σικνέ μπαλά = χνούδιασαν τα μάγουλά του.

χοιρινός (επίθ.): μπαλιτσικανό,-ί
π.χ. μπαλιτσικανό μας = χοιρινό κρέας.

χοίρος: μπαλιτσό και μπαλό, ο (θηλ. μπαλί, η).

χολέρα: χολέρα, η

π.χ. σο σι καβά κχα(ν)ντινιπέ κατέ α(ν)ντρέ; χολέρα κα ασταρέλ τουμέν = τι βρομιά είναι αυτή εδώ μέσα; χολέρα θα σας πιάσει.

χολή: φέρα και χολί, η

π.χ. πφαριλί μι φέρα, ε τρασσάταρ = έσκασε η χολή μου από τον φόβο, νταρανταρντάν μαν, τσχι(ν)ντάν μι χολί = με κατατρόμαξες, μου 'κοψες τη χολή.

(βλ. χολί στο λήμμα θυμός).

χολωμένος (μτχ.): χολιναλό,-ί (σ.α. εκνευρισμένος, θυμωμένος).

χολώνομαι (αμετβ. ρ.): χολάβαβ (σ.α. εκνευρίζομαι, θυμώνω αμετβ.).

χολώνω (μετβ. ρ.): χολιναράβ, χολαράβ, χολιαράβ και χολανταράβ (σ.α. εκνευρίζω, θυμώνω (μετβ.), τσατίζω).

χοντρά (επίρρ.): τφουλέστε

π.χ. βουράβτουτ τφουλέστε, τε να σσιλάβος = ντύσου χοντρά, να μη κρνώσεις.

χοντραίνω (αμετβ. ρ.): τφουλιάβ
π.χ. ιν μανγκάβ τε τφουλιάβ αβέρ, αμά πάλε χαβ = δεν θέλω να χοντρύνω κι άλλο, αλλά πάλι τρώω.

Αντίθ. κισσιλιάβ = αδυνατίζω (αμετβ.).

χοντραίνω (μετβ. ρ.): τφουλαράβ
π.χ. ε γκουγκλιμάτα τφουλαρέν = τα γλυκά χοντραίνουν.

Αντίθ. κισσλαράβ = αδυνατίζω (μετβ.).

χοντρέλα: τφουλί-ρομνί και τφουλί-τζουβλί, η (τφουλί = χοντρή, ρομνί = Τσιγγάνα γυναίκα, σύζυγος, η, τζουβλί = γυναίκα, θηλυκό, το, μη-Τσιγγάνα).

χόντρεμα: τφουλιπέ, ο (σ.α. πάχος, χόντρος)

Αντίθ. κισσιλιπέ = αδυνάτισμα.

χοντροκεφαλιά: τφουλό-σσορό, ο (= χοντρό κεφάλι)

π.χ. νά κερ τφουλό-σσορό τζα πφενάβ τούκε = μην κάνεις

χοντροκεφαλιά πήγαινε σου λέω.

χοντροκέφαλος (επίθ.): τφουλέ-σσερέσκο,-ι

π.χ. τφουλέ-σσερέσκο σι, ιν ασσουνέλ κχάνικας, σα πιρό μανγκέλ τε κερέλ = χοντροκέφαλος είναι, δεν ακούει κανέναν, όλο το δικό του θέλει να κάνει.

Συνών. σσουκέ-σσερέσκο = ξεροκέφαλος.

χοντροκομμένος (επίθ.):

τφουλέστε-τσχι(ν)ντό, -ί
Αντίθ. σανέστε-τσχι(ν)ντό (= ψιλά κομμένος), ψιλοκομμένος.

χοντροκώλης: (βλ. χοντρόκωλος).

χοντρόκωλος (επίθ.): τφουλέ-μπουλάκο, -ι.

χοντρολαίμης: τφουλέ-κοράκο, ο (σ.α. χοντρόσβερκος*, κορ = λαιμός, σβέρκος), θηλ. τφουλέ-κοράκι, η.

χοντροπάπουτσο: τφουλό-μενίο και τφουλό-μινίο, ο.

χοντρόπετσος (μτφ.): τφουλέ-γκέσκο,-ι (κυριολ. χοντρόψυχος, σ.α. σκληρόκαρδος)

π.χ. σο τφουλέ-γκέσκο μανούσς! ανγκλά πέστε τε ντικχέλ μανουσσέ τε μερέλ, νι κα βάζντελ λε = τι

χοντρόπετσος άνθρωπος! μπροστά του να δει άνθρωπο να πεθαίνει, δεν θα τον σηκώσει, κολάη νι ροβέλ βο, τφουλέ-γκέσκο σι = εύκολα δεν κλαίει αυτός, σκληρόκαρδος είναι.

Συνών. σέρτι-γκέσκο = σκληρόψυχος, σκληρόκαρδος, ζουραλέ-γκέσκο = δυνατόψυχος, σκληρόψυχος, σκληρόκαρδος.

χοντροπόδαρος (επίθ.): τφουλέ-τσανγκένγκο, -ι.

Αντίθ. σανέ-τσανγκένγκο = λεπτοπόδαρος.

χοντρός (επίθ.): τφουλό, -ί
π.χ. μπουτ τφουλό σαν, τσχιν εμπούκα ο χαπέ = πολύ χοντρός είσαι, κόψε λίγο το φαγητό, νά βουράβ τφουλέ σσέα, κα τερλενίος = μη φοράς χοντρά ρούχα, θα ιδρώσεις, τφουλό λον = χοντρό αλάτι.

Αντίθ. κισσλό = αδύνατος.

χόντρος (το): τφουλιπέ, ο (σ.α. πάχος, χόντρεμα).

χοντρούλης (επίθ.): τφουλορό, -ί
π.χ. σαν ζάλακ τφουλορό = είσαι λίγο χοντρούλης.

Αντίθ. κισσλορό = αδυνατούλης.

χοντρούτσικος (επίθ.): τφουλορό, -ί (σ.α. χοντρούλης)

Αντίθ. σανορό = λεπτούτσικος, ψιλούτσικος.

χοντρόφλουδος: (βλ. φλουδερός.).

χορευτικός (επίθ.): κχελιμάσκο, -ι
π.χ. κχελιμάσκι γκιλί = χορευτικό τραγούδι.

χορεύω (αμετβ. και μετβ. ρ.):
κχελάβ

π.χ. αϊράτ κα κχελάς κάι μπιάβ = απόψε θα χορέψουμε στο γάμο.

(βλ. και παίζω (παιχνίδι), ψυχαγωγούμαι)

χοροπήδημα: χουτιπέ, ο.

χοροπηδώ (α) (αμετβ. ρ.): χούταβ
π.χ. χούτελας κατάρ πο σεβινμέκο = χοροπηδούσε από τη χαρά του.

χοροπηδώ (β) (αμετβ. ρ.): οπρέ-τσχάμαν (= επάνω ρίχνω τον εαυτό μου) (βλ. και αναπηδώ (β))

π.χ. οπρέ-τσχόλασπες κατάρ πο σεβινμέκο = χοροπηδούσε από τη χαρά του.

Συνών. τσχάμαν = ρίχνομαι, πηδώ.

χορός: κχελιπέ, ο

π.χ. ντιλαρντάς σάορεν πε κχελιμάσα = τους τρέλανε όλους με το χορό της.

(βλ. και παιχνίδι).

χορταίνω (αμετβ. ρ.): τσαϊλιάβ

π.χ. τσαϊλιλόμ, νι μανγκάβ τε χαβ αβέρ = χόρτασα, δεν θέλω να φάω άλλο, (μτφ.) τσαϊλιλόμ κατάρ κε χοχαημάτα = χόρτασα από τα ψέματά σου.

Αντίθ. μποκχάβαβ και μποκχάαβ = πεινώ.

χορταίνω (μετβ. ρ.): τσαϊλαράβ

π.χ. τσαϊλαρντά πο πορ ντα γκελόταρ = χόρτασε την κοιλιά του κι έφυγε.

χορταράκι: τσαρορί, η.

χορταρένιος (επίθ.): τσαράκο, -ι

χορταριάζω (αμετβ. ρ.): τσαράβαβ

π.χ. τσαράλο σα ο τχαν =

χορτάριασε όλος ο τόπος.

χορταριασμένος (μτχ.):

τσαραρντό, -ί.

χόρταση: τσαϊλιπέ, ο

Αντίθ. μποκ = πείνα.

χορτασμένος (μτχ.): τσαϊλαρντό, -ί

(από το μετβ. ρ. τσαϊλαράβ =

χορταίνω μετβ.).

χορτασμός: (βλ. χόρταση).

χορταστικός (επίθ.):

τσαϊλαριμάσκο, -ι.

χορτατομάτης*: τσαϊλέ-γιακχάκο, -ι

π.χ. τσαϊλέ-γιακχάκο σομ με, νάι

σομ σαρ τούτε μποκχαλό =

χορτατομάτης είμαι εγώ, δεν είμαι

σαν εσένα πεινασμένος (πειναλέος).

Αντίθ. μοκχαλέ-γιακχάκο = νηστικομάτης.*

χορτάτος (επίθ.): τσαϊλό,-ί
π.χ. (φράση) ο τσαϊλό ε μοκχαλέ
νι ακχιαρέλ = ο χορτάτος τον
πεινασμένο δεν τον καταλαβαίνει,
τσαϊλό σομ, νι μανγκάβ τε χαβ =
χορτάτος είμαι, δεν θέλω να φάω.
Συνών. παρβαρντό, παρμπαρντό =
ταϊσμένος.

Αντίθ. μοκχαλό = πεινασμένος,
νηστικός.

χόρτο: τσαρ, η
π.χ. τσχινάβ ε τσαρά = κόβω τα
χόρτα, του σο σανε(ν)τιρίος; με
τσαρ χαβ; = εσύ τι νομίζεις; εγώ
χόρτο τρώω; (δηλ. καταλαβαίνω τι
γίνεται).

χότζας: ότζα, ο
π.χ. γκελό ο ότζα κάι τζαμία = πήγε
ο χότζας στο τζαμί.

χουβαρνταλίκι: χουβαρνταλούκο,
ο
π.χ. κάνα ντικχές α(ν)ντί κι πόσκι
εμπούκα παρέ, χουβαρνταλούκο
κερές = όταν βλέπεις στην τσέπη
σου λίγα λεφτά, χουβαρνταλίκι
κάνεις.

Αντίθ. τσιγκούναλούκο, μπιτζαηπέ
= τσιγγουνιά, φιλαργυρία.

χουβαρντάς: χουβαρντάβα, ο
π.χ. μπουτ τσιγκούνι σαν, κέρντο
εμπούκα χουβαρντάβα = πολύ
τσιγγούνης είσαι, γίνε λίγο
χουβαρντάς, μπουτ χουβαρντάβα
σαν ντικχάβ = πολύ χουβαρντάς
είσαι βλέπω.

Συνών. πουταρντέ-βαστέσκο =
ανοιχτοχέρης.

Αντίθ. τσιγκούνι, μπιτζζάι =
τσιγγούνης, φιλάργυρος.

χούι: ούι, ο
π.χ. τσχιν καβά ούι = κόψε αυτό το
χούι.

χουνέρι: υνέρι, ο (προφ. όπως το
γαλλικό u)

π.χ. κα τσχινές καλά υνέρα κάι
τζανές = θα κόψεις αυτά τα
χουνέρια που ξέρεις.

χουρμάς: χουρμάβα, η.

χούφτα: μπούρνικ, η
π.χ. μπουρνικχάσα αρτζέορ ε παρέ
= με τη χούφτα ξοδεύει τα λεφτά,
πουτάρ κι μπούρνικ = άνοιξε τη
χούφτα σου.

(υποκ.) μπουρνικορί και
μπουρνικίσα, η.

χούφτωμα: μπουρνισαριπέ, ο.

χουφτώνω (μετβ. ρ.):
μπουρνισαράβ.

χρειάζομαι (α) (μετβ. ρ.): μανγκάβ
(= θέλω, ζητώ, αγαπώ, απαιτώ,
επιθυμώ, σ.α. ζητιανεύω).

π.χ. ο τομαφίλι μανγκέλ χαλαηπέ =
το αυτοκίνητο χρειάζεται πλούσιμο,
καγιά μπουκί μανγκέλ μπουτ παρέ
= αυτή η δουλειά χρειάζεται πολλά
λεφτά.

χρειάζομαι (β) (μετβ. ρ.): λαζύμι-
σι-μανγκέ (= χρήσιμο είναι για
μένα)

π.χ. σο σι-τουκέ-λαζύμι αβέρ; = τι
χρειάζεσαι άλλο;

χρέος: μπόρτζι, ο

π.χ. τε ποκινές κο μπόρτζι = να
πληρώσεις το χρέος σου.

χρεώνομαι (αμετβ. ρ.): μπόρτζι-
τσχάμαν (= χρέος ρίχνομαι)

π.χ. τζι κάι μι κορ μπόρτζι-
τσχουτόμαν = μέχρι το λαιμό
χρεώθηκα.

χρήματα: παρέ, παρές, λοβέ και
σαϊά, ε (προφ. με συνίζηση ια)

π.χ. μπι παρένγκο κχάντσικ νι
κερντόλ = χωρίς χρήματα τίποτα δε
γίνεται.

χρηματίζομαι: (βλ.
δωροδοκούμαι).

χρηματοδότηση (α): λοβεντιπέ, ο
(= λοβέ = χρήματα, ντιπέ =
δόσιμο).

χρηματοδότηση (β): παρέ-ντιπέ και παρές-ντιπέ, ο (κυριολ. χρήματα δόσιμο).

χρηματοδοτώ (α) (μετβ. ρ.): λοβέ-νταβ (= χρήματα δίνω).

χρηματοδοτώ (β) (μετβ. ρ.): παρέ-νταβ και παρές-νταβ (κυριολ. χρήματα δίνω).

χρήσιμος (άκλ. επίθ.): λαζϋμι
π.χ. σαν μανγκέ λαζϋμι = μου είσαι χρήσιμος, καβά κεσέρι σι λαζϋμι με μπουκιάκε = αυτό το σκεπάρνι είναι χρήσιμο για τη δουλειά μου.

Συνών. φαϊνταλίο και φαϊνταβάκο = ωφέλιμος.

Χριστός: Χριστόζι και Χριστός, ο **χρονια:** (βλ. χρόνος (έτος)).

χρόνιασμα: μπροσσαηπέ, ο.

χρονίζω (αμετβ. ρ.): μπροσσάβαβ
π.χ. μπροσσάιλο ο χουρντό = χρόνισε το μωρό.

χρονολογία: μπροσσιπέ, ο.

χρόνος (έτος): μπρος και μπρες, ο
π.χ. καζόμ μπροσσένγκο σαν; = πόσο χρονών είσαι;, μπουτ μπροσσά σας τε ντικχάβ λε = πολλά χρόνια είχα να τον δω, τε κερές-μπουκί ακανά κάι σαν τερνό, νι κα ακχιαρές ιτσ κána κα νακχέν ε μπροσσά = να δουλέψεις τώρα που είσαι νέος, δεν θα καταλάβεις καθόλου πότε θα περάσουν τα χρόνια, (ευχή) λατσχό τουμαρό μπρος = καλή χρονιά σας.

χρόνος: ζαμάνο και βακίτι, ο και βακϋτι, ο

π.χ. κα σικαβέλ αμένγκε ο ζαμάνο = θα μας δείξει ο χρόνος, α(ν)ντέ γεκ γκιβέ νι κερντόν καλά μπουκιά, μανγκέν βακίτι = σε μια μέρα δε γίνονται αυτές οι δουλειές, θέλουν (χρειάζονται) χρόνο. (βλ. και καιρός) (ζαμάνο σ.α. εποχή).

χρυσαφένιος (επίθ.):

γκάλμπενέσκο,-ι

π.χ. γκαλμπενέσκε τσεά = χρυσαφένια σκουλαρίκια, γκαλμπενέσκι ανγκρουσνί = χρυσαφένιο δαχτυλίδι. (βλ. και χρυσός).

χρυσάφι: γκάλμπενο, ο
π.χ. ρόντελ γκάλμπεα = ψάχνει χρυσάφια.

χρυσό (το): γκάλμπενο, ο
π.χ. (μτφ.) γκάλμπενο σι λεσκό τσχαβό = χρυσό είναι το παιδί του.

χρυσός (επίθ.): γκαλμπενέσκο,-ι
π.χ. τε κερντόλα καγιά μπουκί, γκαλμπενέσκε ροένσα κα χας = αν γίνει αυτή η δουλειά, με χρυσά κουτάλια θα φάμε. (βλ. και χρυσαφένιος).

χρυσόσκονη (καλλυντικό): πούλο, ο (ομόηχο πούλο = γραμματόσημο, χαρτόσημο) (θηλ. πούλορα, ε).

χρύσωμα: γκαλμπενισαριπέ, ο.

χρυσωμένος (μτχ.):
γκάλμπενισαρντό, -ί.

χρυσώνομαι (αμετβ. ρ.):

γκάλμπενισάαβ και γκαλμπενισάβαβ.

χρυσώνω (μετβ. ρ.):

γκάλμπενισαράβ
π.χ. ε τζαμουτρέσκε μανουσσά γκαλμπενισαρντέ ε μπορά = του γαμπρού οι άνθρωποι (συγγενείς) χρύσωσαν τη νύφη.

χρώμα: ρένκι, ο

π.χ. σόσκο ρένκι κα μακχές κε μπαλά; = τι χρώμα θα βάψεις τα μαλλιά σου;

Συνών. μοϊάβα = μογιά.

χρωματίζω (μετβ. ρ.): ρένκι-νταβ (= χρώμα δίνω).

χρωματιστός (επίθ.): ρενκλίο,-ίκα
π.χ. ρενκλίο κοτόρ = χρωματιστό ύφασμα (σ.α. έγχρωμος).

Αντίθ. μπιρενκλίο = αχρωμάτιστος.

χρωστό (αμετβ. και μετβ. ρ.):
μπόρτζι-σίμαν (= χρέος έχω)

π.χ. σο μπόρτζι-σίμαν τούτε; = τι σου χρωστάω;

χτένα: κανγκλί, η

π.χ. ντε μαν η κανγκλί τε
φουλαβάμαν = δώσε μου τη χτένα να χτενιστώ.

χτενάκι: κανγκλορί, η

χτενίζομαι (αμετβ. ρ.):

φουλαβάμαν

π.χ. νταά φουλαβέλλες καβά κοτέ
α(ν)ντρέ; = ακόμα χτενίζεται αυτός
εκεί μέσα;

χτενίζομαι (αμετβ. ρ.): φουλάντιαβ
(παθ. διάθεση)

π.χ. κάι σι μπαρέ με μπαλά, ζόρι
φουλάντον = επειδή είναι μεγάλα
τα μαλλιά μου, δύσκολα
χτενίζονται.

χτενίζω (μετβ. ρ.): φουλαβάβ

π.χ. φουλαβάβ με χουρντέ =
χτενίζω το παιδί μου.

χτενίζω (ενεργ. διαμ. ρ.):

φουλανταράβ (= βάζω να χτενίσει,
-ουν)

π.χ. κα φουλανταράβ λατέ με
μπαλά = θα την βάλω να χτενίσει τα
μαλλιά μου (ομόηχο φουλανταράβ
= κατεβάζω, βάζω να κατεβάσει,
-ουν).

χτένισμα: φουλαηπέ, ο

π.χ. σσουκάρ φουλαηπέ κερντάν =
ωραίο χτένισμα έκανες.

χτενισμένος (μτχ.): φουλαντό,-ί

π.χ. φουλαντέ σι με μπαλά =
χτενισμένα είναι τα μαλλιά μας.

Αντίθ. μπιφουλαντό = αχτένιστος.

χτύπημα: τσαλαηπέ, ο

π.χ. μεριμάσκο τσαλαηπέ σας καβά
= θανατηφόρο χτύπημα ήταν αυτό,
ζουραλό τσαλαηπέ μανγκέλ κατέ =
γερό χτύπημα θέλει εδώ (τσαλαηπέ
σ.α. βάρεμα, τραυμάτισμα).

χτυπημένος (μτχ.): τσαλαντό, -ί
(σ.α. τραυματισμένος)

π.χ. (μτφ.) τσαλαντό α(ν)ντί γκογκί
σι = χτυπημένος στο μυαλό είναι

(δηλ. είναι βλάκας), τσαλαντό
ασκέρι κερέλλες = τον χτυπημένο
στρατιώτη παριστάνει (δηλ.
προσποιείται)

Αντίθ. μπιτσαλαντό = αχτύπητος.

χτυπητός (επίθ.): τσαλαντικανό, -ί.

χτυπιέμαι (αμετβ. ρ.): τσαλαβάμαν
και τσαλάντιαβ

π.χ. τσαλάντιλο κάι πι τσανκ =
χτύπησε στο πόδι του, τσαλαντάπες
κάι πο σσορό = χτύπησε στο κεφάλι
του (τσαλάντιαβ σ.α. συγκρούομαι,
τραυματίζομαι).

(βλ. και συγκρούομαι).

χτυπό (μετβ. ρ.): τσαλαβάβ (σ.α.
βαράω, τραυματίζω)

π.χ. τσαλαβάβ ο ουντάρ = χτυπό
την πόρτα, τσαλαντά λε κάι λεσκό
μούι = τον χτύπησε στο πρόσωπο,
τε να ασσουνέσα μαν ακανά, γκιβέ
κα αβέλ κάι κα τσαλαβές κο σσορό
κάι ντουβάρι = αν δε μ' ακούσεις
τώρα, θα 'ρθει μέρα που θα χτυπάς
το κεφάλι σου στον τοίχο.

χτυπό (β) (ενεργ. διαμ. ρ.):

τσαλανταράβ (= βάζω να χτυπήσει,
-ουν)

π.χ. κα τσαλανταράβ τουτ κάι μο
ντατ = θα βάλω τον πατέρα μου να
σε χτυπήσει.

χυλοπίτα: γιουφκάβα και χιλόπιτα,
η

π.χ. νταά νι κιριλέ ε γιουφκάβε; =
ακόμα δεν έβρασαν οι χυλόπιτες;,
κι(ν)ντέμ χυλόπιτε = αγόρασα
χυλόπιτες.

χυμένος (επίθ.): τσχορντό,-ί

(βλ. και ρημαγμένος,
εξαντλημένος).

χυμός: παϊ, πάι (= νερό) και χιμό, ο

π.χ. πορτοκαλέσκο παϊ =
πορτοκαλιού νερό (χυμός),
λιμονέσκο παϊ = λεμονιού νερό
(χυμός), σόσκο χιμό σι καβά; = τι
λογής χυμός είναι αυτός;

χύνομαι (αμετβ. ρ.): τσχορντιάβ

(βλ. και ρημάζω (αμετβ.))
 π.χ. τσχορντιλό ο σούτι = χύθηκε
 το γάλα.
χύνω (μετβ. ρ.): τσχοράβ
 π.χ. κον τσχορντά τελέ ο παϊ; =
 ποιος έχυσε κάτω το νερό;
 (βλ. και ρημάζω (μετβ.), εξαντλώ).
χύση: τσχοριπέ, ο
 π.χ. ε παέσκο τσχοριπέ = η χύση
 του νερού.
χύσιμο: τσχοριπέ, ο (βλ. και χύση).
χώμα: ποζς, η
 π.χ. σσουκιλί η ποζς, κάι νι ντελ
 μπρουσσούμ = ξεράθηκε το χώμα,
 που δεν βρέχει.
χωματένιος (επίθ.): ποσσαλό,-ί
 π.χ. ποσσαλό ντρομ = χωματένιος
 δρόμος.
*Αντίθ. μπαραλό = πέτρινος,
 πετρωτός.*
χωματίζω (μετβ. ρ.): ποσσαράβ
 π.χ. ποσσαράβ η χαρ = χωματίζω
 τον λάκκο.
χωματώδης: (βλ. χωματένιος).
χωνεύω (αμετβ. και μετβ. ρ.):
 χονεπσαράβ
 π.χ. πφαρί σας η ζουμί ντα νασστί
 χονεπσαράβ = βαρύ ήταν το φαγητό
 και δεν μπορώ να χωνεψω, (μτφ.)
 σόσκε ιν χονεπσαρές μαν; σο
 κερντέμ τούκε; = γιατί δεν με
 χωνεύεις; τι σου έκανα;
χωνί: χονία και χουνία, η
 π.χ. σικνί σι καγιά χονία = μικρό
 είναι αυτό το χωνί.
 (υποκ.) χονίσα, η.
χώνομαι (αμετβ. ρ.): χοςάβαβ
 π.χ. νά χοςάο κάι-αβέλα, τε να
 αρακχές κι μπελάβα = μη χώνεσαι
 παντού, να μη βρεις τον μπελά σου.
χώνω (μετβ. ρ.): χοςαράβ και
 τεπίαβ.
χώρα (α): τχεμ και εκυμάτι, ο (το υ
 προφ. όπως το γαλλικό υ)
 (βλ. και κράτος).
χώρα (β): μεμλεκέτι, ο.

χωράει (απρόσ. ρ.): λελ (κυριολ.
 παίρνει)
 π.χ. λελ αβέρ μανγκινά ο τομαφίλι;
 = παίρνει (χωράει) άλλα
 εμπορεύματα το αυτοκίνητο;
χωραφάκι: ταρλαβίσα, η.
χωράφι: ταρλάβα, η
 π.χ. τσαπάβα-κεράβ η ταρλάβα =
 τσαπίζω το χωράφι.
χώρια (α) (επίρρ.): αϊρϋκι και
 χόρια
 π.χ. αϊρϋκι μπεσσάς = χώρια
 καθόμαστε, τσχου ε μελαλέ πατέ
 χόρια κατάρ ε τεμίζα = ρίξε (βάλε)
 τα λερωμένα ρούχα χόρια από τα
 καθαρά.
*Συνών. άιρε(τ)τεν = χωριστά.
 Αντίθ. μπαραμπέρι και μπεραμπέρι
 = μαζί.*
χώρια (β): αηρϋ
 π.χ. κα ικλάβ αηρϋ, νι μανγκάβ τε
 μπεσσάβ πασσά μο ντατ = θα βγω
 χόρια, δε θέλω να καθίσω κοντά
 στον πατέρα μου.
χωριάτης: γκαβουτνό, ο (σ.α.
 χωριάτικος)
 π.χ. λιέ αμέν παλάλ ε γκαβουτνέ =
 μας έδιωξαν οι χωριάτες.
χωριάτικος(α) (επίθ.): γκαβουτνό,-
 ί
 π.χ. γκαβουτνό μαρνό = χωριάτικο
 ψωμί (σ.α. χωριάτης).
χωριάτικος (β) (επίθ.): γκαβέσκο,
 -ι
 π.χ. γκαβέσκο κιράλ = χωριάτικο
 τυρί.
χωριάτισσα: γκαβουτνί, η.
χωρίζω (αμετβ. ρ.): χορισάαβ και
 αηρϋλίαβ
 π.χ. χορισάιλο κατάρ πι ρομνί =
 χώρισε από τη γυναίκα του.
χωρίζω (μετβ. ρ.): χορισαράβ και
 αηρίαβ
 π.χ. χορισαράβ ε παρνέ κατάρ καλέ
 πατέ = χωρίζω τα άσπρα από τα
 μαύρα ρούχα (για πλύσιμο), άμα νι

αηρίαβας λεν, κα μουνταρέναςπες
= άμα δεν τους χωρίζα, θα
σκοτώνονταν (αηρίαβ σ.α.
ξεχωρίζω).

χωριό: γκαβ, ο

π.χ. κατάρ σαό γκαβ σαν; = από
ποιο χωριό είσαι;

χωριουδάκι: γκαβροό, ο.

χωρίς (πρόθ.): μπι

π.χ. ατσχλόμ μπι παρένγκο =
έμεινα χωρίς λεφτά, μπι κερνό
νασστί κα κεράβας κχάντσικ =
χωρίς εσένα δε θα μπορούσα να
κάνω τίποτα.

(βλ. και α στερητικό).

χωρίς να: σαρνί

π.χ. τσαλαντά λε σαρνί μανγκέλ =
τον χτύπησε χωρίς να θέλει, σαρνί
πουσσές μαν, νι κα κερές κχάντσικ
= χωρίς να με ρωτήσεις, δεν θα
κάνεις τίποτα.

χώρισμα (α): αηρμάκο, ο (σ.α.
ξεχώρισμα).

χώρισμα (β): χορισαριπέ, ο.

χωρισμένος (μτχ.): χορισαρντό, -ί.

χωρισμός: αϊρουλούκο, ο και
αηρϋλύκο, ο (χρησιμοποιείται μόνο
για το χωρισμό συζύγων και τη
διακοπή ερωτικών σχέσεων).

χωριστά (επίρρ.): άιρε(τ)τεν

π.χ. άιρε(τ)τεν κα τχος λεν =
χωριστά θα τα βάλεις.

Συνών. αϊρϋκι και χόρια = χόρια.

*Αντίθ. μπαραμπέρι και μπεραμπέρι
= μαζί.*

χώρος: τχαν, ο (σ.α. μέρος, τόπος,
περιοχή, θέση, οικόπεδο)

π.χ. πουτάρεν τχαν, τε νακχάβ =
ανοίξτε χώρο να περάσω.

χωροφύλακας: (βλ. αστυνόμος).

χώσιμο: χοσαριπέ και τεπμέκο, ο.